

Oponentský posudek

K disertační práci Mgr. Terezy Škachové „ Interkulturní výchova v primární škole“

Téma disertační práce Mgr. Terezy Škachové je velmi aktuální a vzhledem k jeho přesahům do různých vědeckých disciplín a nedostatku reflektovaných zkušeností v praxi českých primárních škol také nadprůměrně náročné a potřebné.

Primárním cílem práce bylo „zmapovat aktuální stav interkulturní výchovy a její ukotvení v kurikulárních dokumentech české primární školy a zjistit možné vlivy na utváření předsudků... a (hledat cestu), jak nejlépe působit v rámci interkulturní výchovy v primární škole...“ (s. 11). Sekundárním cílem práce bylo „srovnání integrace tématu interkulturní výchovy v kurikulárních dokumentech a komparace postojů k odlišnosti a znalostí o jiných kulturách žáků české a francouzské primární školy.“ (s.12)

Pojetí disertační práce T. Škachové je značně široké. V teoretické části nejprve autorka zasazuje problematiku do širokého kontextu (s. 16-69), dále vymezuje základní pojmy vážící se k problematice interkulturní výchovy a vyjadřuje se k jednotlivým oblastem, v rámci nichž k interkulturní výchově v primární škole dochází nebo má docházet. Zde vychází především ze znalosti francouzského kontextu interkulturní výchovy, Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a několika encyklopedií, slovníků, psychologických a obecně-didaktických titulů.(s.79-115). V další části disertační práce T. Škachová stručně popisuje základní směry a trendy v oblasti interkulturní dimenze v programech české primární školy od konce 2. světové války a vzdělávací program francouzské primární školy (s. 116- 128). Další část disertační práce tvoří analýza interkulturních prvků a tématu Evropa ve vybraných učebnicích české a francouzské primární školy (s. 116- 139).

V empirické části si autorka kladla za cíl „získat údaje o možných vlivech na utváření postojů k odlišnosti u žáků mladšího školního věku, které by daly impuls reflexi současného výchovně vzdělávacího procesu a k diskuzi o optimálním směru interkulturní výchovy v primární škole.“ (s. 139). Za použití metody nestandardizovaného dotazníku, který sama vyvinula, autorka testovala 3 hlavní a 3 vedlejší hypotézy (s. 141). V práci T. Škachová popisuje zvolené metody, formuluje hypotézy, stručně prezentuje a interpretuje proces a výsledky výzkumného šetření (s. 139- 156).

V závěru disertační práce se autorka vrací k cíli práce a zjištěním teoretické i empirické části práce.

Zvláště z kapitoly 1, kde T. Škachová zasazuje problematiku do širšího kontextu, je patrné, že autorčino hodnocení a interpretace jednotlivých jevů pramení z dobré znalosti z jiných disciplín (především historie, sociologie, vzdělávací politiky a sociální psychologie) a (proto) uvědomění si složitosti problematiky interkulturní výchovy a jejího řešení. Před použitím jakéhokoli pojmu či nahlídnutí problematiky z některého z úhlů pohledu T. Škachová pečlivě objasňuje, jak používané pojmy chápe a jak k daným úhlům pohledu přistupuje. V tomto vymezování pojmů a pohledů sice používá převážně encyklopedie, slovníky a učebnicové texty, vzhledem k šíři tématu to však v této části práce považují za dostačující. Z analýzy problematiky je rovněž

zřejmé, že si autorka uvědomuje nutnost chápat problematiku interkulturní výchovy jako filozofický problém (zvl. s. 22-24) a problém, který má svá specifika v různých kulturně-geografických oblastech, což si mnohdy učitelé a autoři učebnic a metodických námětů pro praxi neuvědomují. Pro praxi a oblast vzdělávání učitelů přínosné je zcela určitě uvedení příkladů z autorkou provedeného výzkumu, kterými ilustruje teoretické teze (s. 39, 45, 46 a 56).

V 2. kapitole vymezený pojem interkulturní výchova, zdůvodnění, proč se autorka rozhodla používat právě tento pojem (a ne multikulturní výchova či interkulturní vzdělávání) a srovnání různých publikovaných cílů interkulturní výchovy, je jistě velmi dobrým počinem a základem pro další teoretické diskuse a studie (s. 81- 87). Analýza stavu interkulturní výchovy ve Francii uvedená na různých částech převážně 2. kapitoly je pro české prostředí jistě zajímavé a inspirativní. V budoucnu bych doporučila autorce vzhledem k jejímu odbornému zázemí hlouběji se zabývat právě možnostmi, jak cíle interkulturní výchovy co nejefektivněji realizovat v praxi, tedy zabývat se analýzou výzkumů a studií, které se zabývají efektivními přístupy ve výuce interkulturní výchovy. Kapitola „Metody“ (s. 98 – 103), která k této oblasti směřuje, by mohla být podle mého názoru v budoucnu rozšířena.

V příloze 12 T. Škachová shromáždila formulace obecných cílů, základních principů a charakteristik vzdělávání tak, jak je uvádějí zásadní vzdělávací dokumenty od 50. let 20. století. V těchto formulacích zvýraznila ty, které se týkají tématu disertační práce. Poznatky v tomto směru pak autorka analyzuje na s. 117-120. Tento materiál je dle mého názoru zajímavý a zasloužil by si ještě hlubší analytické a komparativní zpracování, kterému se autorka v disertační práci nemohla věnovat. Pokud se k tomuto odhodlá autorka či někdo jiný v budoucnu, doporučuji též zabývat se konkrétními cíli a obsahovým vymezením jednotlivých vyučovacích předmětů, respektive vzdělávacích oblastí, protože je možné (a bylo by dobré to zjistit), že obecné proklamace v této oblasti nejsou a/či tradičně nebyly v souladu s vymezeným obsahem učiva a konkrétními cíli, respektive očekávanými výstupy.

Pro praxi přínosné je (zvláště z důvodu, který autorka v práci uvádí: „Z výzkumů, které uvádí Průcha, je zřejmé, že učitelé v drtivé většině používají učebnici jako zdroj informací při přípravě vyučovacích hodin tak i přímo při práci ve vyučování.“(s.128)), srovnání vybraných učebnic pro primární školu, které autorka hodnotí ve vztahu ke zpracování tématu interkulturní výchovy. Při obhajobě by autorka mohla objasnit, jakým způsobem přistupovala ke „sledování tématu Evropa a myšlenky multikulturalismu“ a jakým způsobem a proč se snažila o „rovnoměrný výběr učebnic různých nakladatelství, učebních předmětů a roků vydání“.

Pokud by byla v budoucnu rozšířena část práce zabývající se efektivními přístupy k interkulturní výchově bylo by zajímavé české a francouzské učebnice zhodnotit také vzhledem k možnostem jejich uchopení učiteli při výuce (Vybízejí k použití strategií, které byly identifikovány jako efektivní? Jsou texty a ilustrace adekvátní? Apod.)

V empirické (respektive i teoretické) části T. Škachová použila adekvátní výzkumné metody, velikost vzorku je vzhledem k situaci popsané na s. 143 dole dostatečná. Samozřejmě použití nestandardizovaného dotazníku může být vždy problematizováno z hlediska validity a reliability. Z tohoto důvodu bych autorce doporučila výsledky z jejího výzkumu komparovat více se zjištěními jiných výzkumů,

kteřé standardizované nástroje používaly, zvláště proto, že závěry T. Škachové jsou pro pedagogickou praxi velmi zajímavé (např. výsledek, že tolerantní postoj k jedincům odlišné kultury či rasy nezávisí na úrovni geografických znalostí, ale může záviset na úrovni kulturně-historických znalostí nebo skutečnost, že negativní postoje dětí mohou mít základ v iracionálních předsudcích).

Celkově konstatuji, že disertační práce Terezy Škachové splnila stanovený cíl a splňuje podmínky kladené na tato řízení.

Při obhajobě doporučuji, aby byla autorka vyzvána mimo otázek uvedených výše ke shrnutí základních výsledků disertační práce a vyvození doporučení pro pojetí interkulturního vzdělávání v praxi českých primárních škol.

V Praze 2.8.2007

PhDr. Jana Stará, PhD. /

